

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2012:03
ARKEOLOGISK FÖRUNDERSÖKNING

Väg 49, etapp 2, delen Gustavstorp – Rude

Närke, Askersunds socken, Askersunds kommun, RAÄ 230:1, 239:1,
240:1, 244:1, 245:1, 246:1 och 260:1

Helmut Bergold, Therese Ekholm och Leif Karlenby

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2012:03
ARKEOLOGISK FÖRUNDERSÖKNING

Väg 49, etapp 2, delen Gustavstorp – Rude

Närke, Askersunds socken, Askersunds kommun, RAÄ 230:1, 239:1,
240:1, 244:1, 245:1, 246:1 och 260:1

Helmut Bergold, Therese Ekholm och Leif Karlenby

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019–609 04 10

www.arkeologgruppen.se

arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

©2012 Arkeologgruppen

Arkeologgruppen rapport 2012:03
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Gävle 2011.
Medgivande I2011/1156.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
Inledning	6
Topografi och fornlämningsmiljö	6
Undersökningens förutsättningar	8
Kolning - en bakgrund.....	11
Målsättning, frågeställningar och metod	12
Resultat	14
RAÄ 230 - Boplats.....	14
RAÄ 239 - kolningsgrop.....	16
RAÄ 240 - Kolningsgropar.....	18
RAÄ 246 - Kolningsgrop.....	19
RAÄ 245 - Kolningsgropar.....	21
RAÄ 244 - Kolbotten	21
RAÄ 260 - Kolningsgrop.....	23
Tolkning	23
Utvärdering av undersökningsplan	25
Referenser	27
Administrativa uppgifter	28
Bilagor	29
Bilaga 1. Schaktbeskrivning.....	30
Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar.....	33
Bilaga 3. Makrofossilanalys.....	38

Sammanfattning

Arkeologgruppen AB genomförde under senhösten år 2011 en arkeologisk förundersökning strax söder om Askersund. Anledning till den arkeologiska förundersökningen var Trafikverkets planerade ombyggnad av väg 49 inom fastigheten Aspamarken 1:51 i Askersunds kommun.

Figur 1. Förundersökningsområdet markerat med svart oval. Inte skalenlig karta.

Det var sju olika lokaler som berördes av förundersökningen. Ett mindre boplatssområde RAÄ 230:1, en kolbotten RAÄ 244:1 samt fem kolningsgropar/kolningsgropsområden RAÄ 239:1, 240:1, 245:1, 246:1 och 260:1. Utsträckningen för samtliga fornlämningar var oklar och några avgränsade områden kunde inte anges inför förundersökningarna. Förundersökningsobjekten undersöktes därför med den yta som krävdes för att avgränsa lämningarna inom det planerade exploateringsområdet.

Att området främst har använts för utmarksnäringar visade sig tydligt, mer konkret i lämningar efter kolning. Det var uppenbart att kolning företrädesvis har ägt rum på flacka torra, eller lätt upphöjda markpartier. De flesta finns utanför den aktuella vägsträckningen,

upp mot eller i de flacka sluttningarna ner mot dalen och inte i de blöta och fuktiga partierna som fanns inom vägarbetsområdet.

Två kolningsgropar låg inom vägarbetsområdet och båda undersöktes till fullo. I jämförelse med andra undersökta kolningsgropar var likheterna uppenbara, samma form, vallar, samt spår efter uppkastat kol på ena sidan. Även storleken vad gäller diameter och djup faller inom ramarna för den typiska kolningsgropen. Den kolbotten som låg inom arbetsområdet grävdes ut, även den framstod som av sedvanlig modell.

Boplatsområdet, RAÄ 230:1 är litet och anläggningarna var få och det gick inte utifrån förundersökningen att uttala sig om platsens funktion. Den kan ha använts i något speciellt syfte, att man lokaliserat någon form av hantverksaktivitet hit på avstånd från hemmet. Dess läge, det vill säga ett mycket begränsat flackt höjdparti i en annars mycket fuktig miljö tyder på en högst tillfällig vistelse i området, då det strax intill finns betydligt mer skyddade och lägesmässigt bättre boplatsområden. Kanske det rent av var, för av oss okända omständigheter, blöthålen som hade avgörande betydelse för den tillfälliga vistelsen eller verksamheten.

Inledning

Arkeologgruppen AB genomförde under senhösten år 2011 en arkeologisk förundersökning i rubricerat område. Anledning till den arkeologiska förundersökningen är Trafikverkets planerade ombyggnad av väg 49 inom fastigheten Aspamarken 1:51 i Askersunds kommun. Uppdragsgivare var Länsstyrelsen i Örebro län och företagare och kostnadsansvarig var Trafikverket, Region Öst.

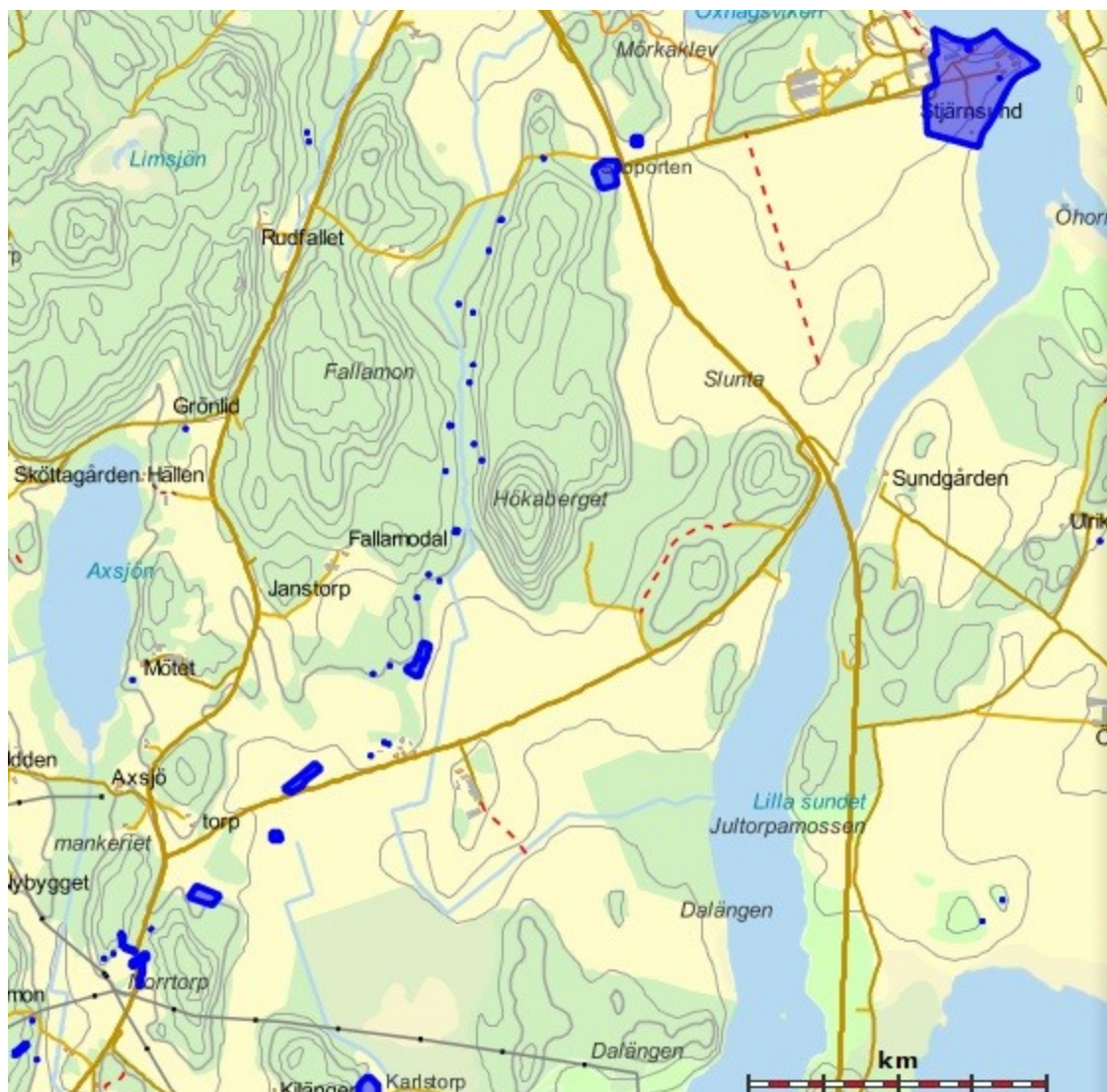
Topografi och fornlämningsmiljö

Området för förundersökningen låg i en dalgång kantad med låga berg på vardera sida. På höjderna växte främst barrskog men även lövträd florerade på sina ställen. Själva dalgången var avverkad från skog och därmed riklig på stubbar av varierande längd. Marken var täckt med mossa och högt gräs och partvis även sly och snår. Längst ner i dalgången flöt en bäck fram mot norr och marken var sank på flera ställen i dalgången. I södra delen av undersökningsområdet planade dalgången ut och terrängen öppnade upp mot ett åkerbrukslandskap. De arkeologiska lämningarna låg en bit upp mot kanterna på dalgången, antingen utanför eller precis vid kanten av undersökningsområdet med undantag av RAÄ 244 som låg på en liten förhöjning i dalgången.

Figur 2. Översiktsbild från norr. Foto: Arkeologgruppen AB.

Den generella fornlämningsmiljön i området är av historisk karaktär med lämningar främst hemmahörande i torpamiljö. Det är husgrunder, odlingslämningar och skogsnäringar som kantar undersökningsområdets lämningar i skogsmiljö. Där finns också historiska färdvägar och förhistoriska boplatslämningar, främst med järnålderskaraktär, men även från tidigare perioder. Nordöst om undersökningsområdet finns en skadad hög som förmodligen varit en grav och något söder om den ligger Stjarnsunds slott med anor tillbaka till slutet av 1700-talet. Liknande de lämningar som finns inom undersökningsområdet, (kolningsgropar och kolbottnar), finns även söder om undersökningsområdet.

Figur 3. Fornlämningar i området markerade med blått. Skala 1:10000.

Undersökningens förutsättningar

Det var sju olika lokaler som berördes av förundersökningen. Ett mindre boplatssområde RAÄ 230:1, en kolbotten RAÄ 244:1 samt fem kolningsgropar/kolningsgropsområden RAÄ 239:1, 240:1, 245:1, 246:1 och 260:1.

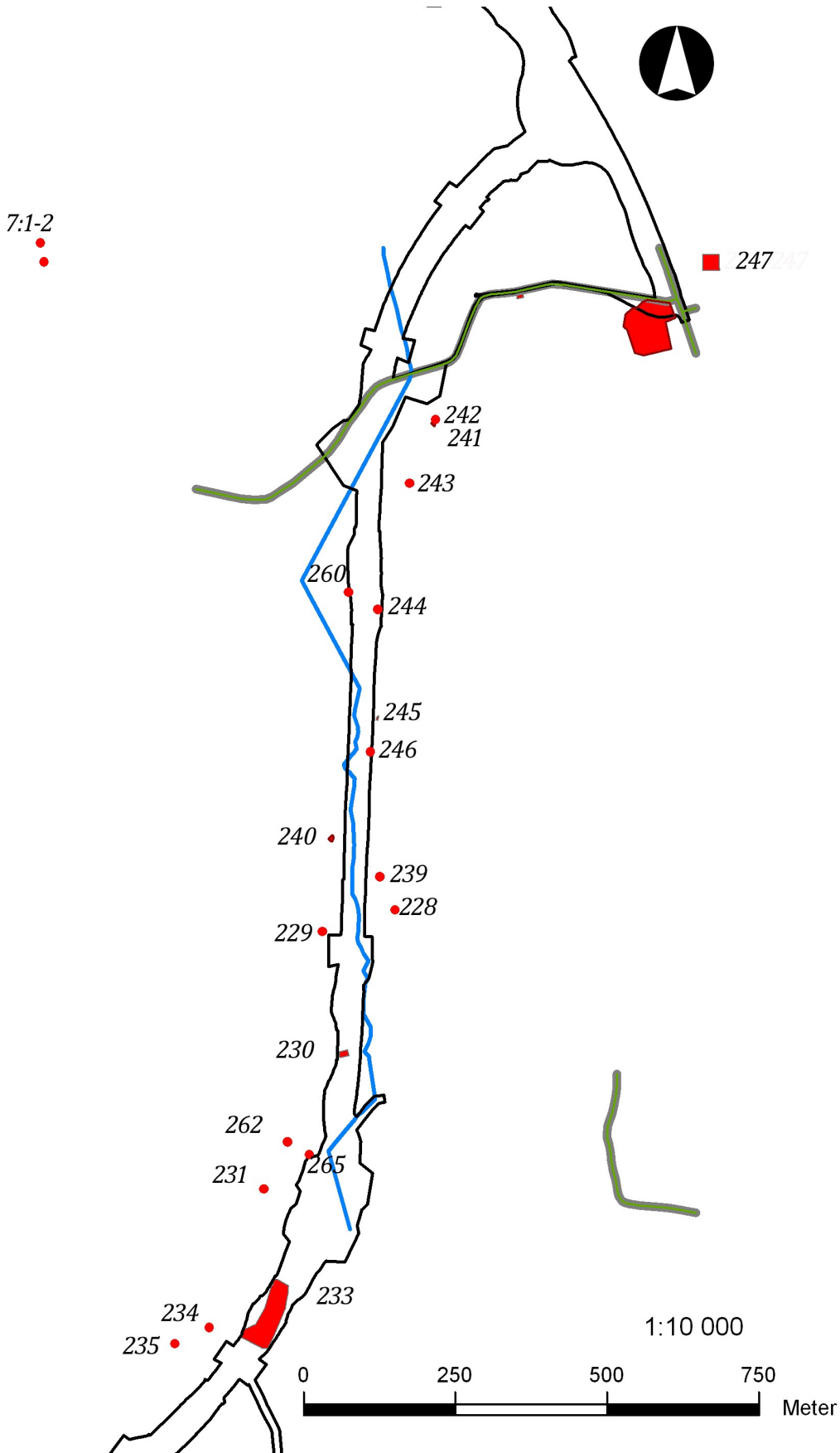
Askersund 230:1, är en boplatss om minst 10x15 meter. Den arkeologiska utredningen har visat ett flertal gropar, varav en har daterats till 1300-talet. Anläggningarna har bedömts ha en förhistorisk karaktär. Området ligger på en mindre förhöjning i sankskogsmark i förundersökningsområdets södra del och längs dess västra kant.

Askersund 239:1 är en kolningsgrop, den är 3,5 meter i diameter och 0,5 meter djup. Till del är den omgiven av en vall som är 1,5 meter bred och 0,2 meter hög. Objektet ligger i skogsmark, drygt 100 meter norr om den ovan nämnda boplatss och utanför vägarbetsområdets östra gräns.

Groparna är delvis omgivna av vallar, de är 1-4 meter stora och Askersund 240:1 är en samling kolningsgropar inom ett cirka 10x8 meter stort område. 0,3-0,6 meter djupa. Vid utredningen ansågs det något osäkert om det är kolningsgropar. Ligger i skogsmark, nordväst om föregående objekt, på västra sidan om arbetsområdet.

Askersund 245:1 är en samling kolningsgropar inom ett cirka 10x4 meter stort område. Det har uppskattats finnas 2-3 gropar som är 3-4 meter i diameter och 0,7-0,8 meter djupa. Vallar om 1-2 meter har ställvis också iakttagits. I en av vallarna fanns slagg och ugnsväggsfragment, detta kan indikera förekomst av blästbruk. En datering till yngre järnålder finns och anläggningen är belägen precis vid vägarbetsområdets östra gräns ungefär mitt i vårt arbetsområde. Askersund 246:1 är en kolningsgrop, den är 2,5 meter i diameter och 0,3 meter djup. Dess vall är 1-1,5 meter bred och som högst är den 0,4 meter. Gropen har daterats till efterreformatorisk tid. Ligger strax norr om 245:1 och strax utanför områdets östra gräns.

Figur 4. Vagarbetsområdet och fornlämningarnas läge. Skala 1:10000

Askersund 244:1 är en kolbotten efter en resmila. Den är rund och omkring 12 meter i diameter och 0,5 meter hög. Den omges av en vall och viss antydning till dike. Den är daterad till 1200-talet och ligger på en förhöjning i sank skogsmark. Finns i vårt undersökningsområdes norra del precis vid den östra begränsningen.

Askersund 260:1 är också en kolningsgrop, den är oval och 1-1,3 meter stor och 0,5 meter djup. Den omgivande vallen är 1-1,5 meter bred och 0,25 meter hög. Det är vårt nordligast belägna objekt, ligger strax utanför, eller vid, begränsningen för vägarbetsområdets västra gräns och vid foten av ett mindre berg i öster.

Utbredningen för fornlämningarna RAÄ 239:1, 240:1 och 245:1 var inför förundersökningen endast känd att ligga strax utanför det aktuella arbetsområdet och kom därför inte att omfattas av förundersökningen, utan förundersökningen omfattade de ytor av arbetsområdet närmast de registrerade lämningarna. Uppdraget innebar att vid dessa objekt bestämma fornlämningarnas eventuella gräns inom det planerade arbetsområdet.

Figur 5. Askersund 240:1, från öster. Foto: Arkeologgruppen AB.

Vid RAÄ 244:1, 246:1 och 260:1 var förutsättningen att utöver undersökning av kända kontexter ta upp ytterligare ytor för att konstatera eventuellt andra lämningar samt för att avgränsa den redan kända fornlämningen. Samma förutsättning gällde även för det lilla boplatsoområdet RAÄ 230:1. Utsträckningen för samtliga fornlämningar var oklar och några avgränsade områden kunde inte anges inför förundersökningarna. Förundersökningsobjekten

skulle därför undersökas med den yta som krävdes för att avgränsa lämningarna inom det planerade exploateringsområdet. För samtliga objekt gällde att ingen grävning fick ske utanför det planerade arbetsområdet.

Kolning - en bakgrund

Kolning anses ha startat för 6000-8000 år sedan i samband med metallutvinning. I sin doktorsavhandling från 1740-talet berättar Magnus E Wallner, att Tubal Kain, smedernas stamfader, framställde kol. Marcus Porcius Cato, född 234 f.Kr., romersk statsman och senator, som förutom att avsluta alla sina tal med orden "*Ceterum/Praeterea censeo Carthaginem esse delendam*" även har sagt; "Har du ej tillfälle att sälja ved, ej heller sten att bränna kalk utav, så kan du bruka veden till kolande".

Den äldsta kända metoden att framställa träkol är kolningsgropen. I Sverige började kolningstekniken användas omkring 200 till 300 år f. Kr. Till att börja med kolade man i kolningsgropar. Gropen, samt ungefär lika mycket ovan gropen, fylldes med kolved och täcktes med grästorv och jord. Processen inleddes med att veden tändes på och vattnet i veden ångades bort. När temperaturen blivit tillräckligt hög började sönderdelningen, det man kallar kolning eller torrdestillation. Lufttillförseln var begränsad, vilket gjorde förbränningen ofullständig och kol bildades. Efter två dygn var gropen utkolad. Tekniken var inte fulländad, och gav kol av sämre kvalitet. Den enkla täckningen med grästorv och jord var tunn och syresättningen till gropen blev svårreglerad. Efter hand introducerades en ny kolningsteknik: milor.

Den första miltypen är liggmilan, som började användas under tidig medeltid där man lade kolveden tvärs över ett underlag med slonor. Vid slutet av medeltiden började man använda resmilor istället för liggmilor. Kolningens verkliga genombrott skedde i samband med den tidiga järnindustrin baserad på myrmalm, smältgropar och blästerugnar. Under 1500-1600-talet tog järnhanteringen fart på allvar och efterfrågan på träkol ökade i allt snabbare takt med järnbrukets utveckling. Nya metoder att smälta järn i slutet av 1800-talet gjorde att användning av träkol minskade.

Många bönder och arrendatorer hade kontrakt med järnbruk att leverera kol och arbetet med kolmilan inleddes på våren med huggning, barkning och torkning. Veden höggs till bestämda längder mellan 2,6 och 3 meter och var noggrant kvistad. Kvistar gjor-

de att det inte gick att packa milan tillräckligt tätt. Platsen för milan skulle helst vara plan, även om en viss lutning kunde accepteras. Större stenar och stubbar skulle bort, mossa, gräs eller annat ytskikt skulle bort. Ytan skulle vara jämn och hård för att undvika tjuvdrag i milan. Om marken var lös och porös fick man lägga på fastare material som lera, fin jord eller liknande. Kring kolningsplatsen var det bra om det fanns material för täckning, som sand, jord eller mossa, samt vatten.

Då nya bottnar krävde en hel del arbete försökte man återanvända de gamla milbottnarna så länge det gick. På dessa fanns en så kallad brandskorpa, som bildades när veden kolades och tjäran rann ner på marken och bildade ett lufttätt lager. Det fanns också mängder med kolstybb för täckning av milan, och när kolbotten var utjänt togs ofta stybben med till den nya kolningsplatsen.

En normal mila kunde innehålla runt 150 m³, och det tog c:a 3 veckor att kola den. Under de första dyggen bildas gas i milan vilket gjorde att den kunde "slå" och då kunde täckningen kastas av. Viktigt var att ha den under uppsikt för att snabbt få tillbaka materialet igen, annars fanns risk för brand. Under kolning klubbades milan för att få det färdiga kolet att falla och packas ihop.

Målsättning, frågeställningar och metod

Uppdraget innebar att utföra en arkeologisk förundersökning av de delar av fornlämningarna Askersund 230, 246, 244, och 260 som berördes av det planerade vägbygget. Syftet var:

Att skapa ett underlag för Länsstyrelsens bedömning om tillstånd till att ta bort aktuell del av fornlämningen kan ges genom att klargöra fornlämningens närmare art och omfattning. Vilket minst innefattade:

att datera fornlämningarna

att rumsligt avgränsa fornlämningarna inom exploateringsområdet

att fastställa eventuella kulturlager, deras karaktär och ålder.

att fastställa eventuella anläggningar och bedömning av deras typ, antal och ålder.

att bedöma fyndinnehåll, med en bedömning av fyndens typ, antal och ålder.

att bedöma fornlämningens bevarandegrad.

Samt att klargöra i vilken mån en särskild arkeologisk undersökning (slutundersökning) måste utföras av aktuella delar av fornlämningarna innan bygg- och anläggningsverksamhet får ske inom området för fornlämningarna. Som underlag för detta avsågs att göra en bedömning av fornlämningarnas kunskapsvärde, det vill säga en bedömning i vilken utsträckning som en särskild undersökning av fornlämningarna kan bidra med ny och meningsfull arkeologisk kunskap.

Uppdraget innebar även att utföra en arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte av fornlämningarna Askersund 239, 240 och 245. Förundersökningens syfte var att bestämma fornlämningarnas eventuella gräns inom det planerade arbetsområdet för vägen.

Utbredningen för fornlämningarna Askersund 239:1, 240:1 och 245:1 var endast känd att ligga strax utanför det aktuella arbetsområdet och kom därför inte att omfattas av förundersökningen, utan undersökningen omfattade de ytor av arbetsområdet närmast de registrerade lämningarna. Uppdraget innebar att vid dessa objekt genom en förundersökning bestämma fornlämningarnas eventuella gräns inom det planerade arbetsområdet.

Den arkeologiska förundersökningen, i enlighet med Länsstyrelsens kravspecifikation och utifrån de arkeologiska förutsättningarna, utfördes med hög ambitionsnivå. Det innebar bland annat att så stora sammanhängande undersökningsytor, som terräng och markförhållanden tillät, togs upp kring varje objekt.

Inför arbetet ansåg både Arkeologgruppen och Länsstyrelsen att de ytor som skulle grävas skulle vara tillräckliga till antal och tillräckligt stora för att en klar bild av platsens funktion, anläggningstäthet och typ av anläggningar skulle erhållas samt för att avgöra om rester efter konstruktioner, verksamheter, kulturlager och hägnader fanns. I avgränsande syfte används sökschakt. För att bedöma bevarandegrad, fastställa ålder, typ och eventuellt fyndinnehåll i anläggningar och kulturlager grävdes ett urval olika anläggningstyper med handverktyg.

Figur 6. *Dalen mellan bergsslutningarna i öst och väst där förundersökningområdet var beläget. Foto: Arkeologgruppen AB.*

Prover för datering, kol-14, och för att avgöra lagets sammansättning och funktion, makrofossil, samlades in.

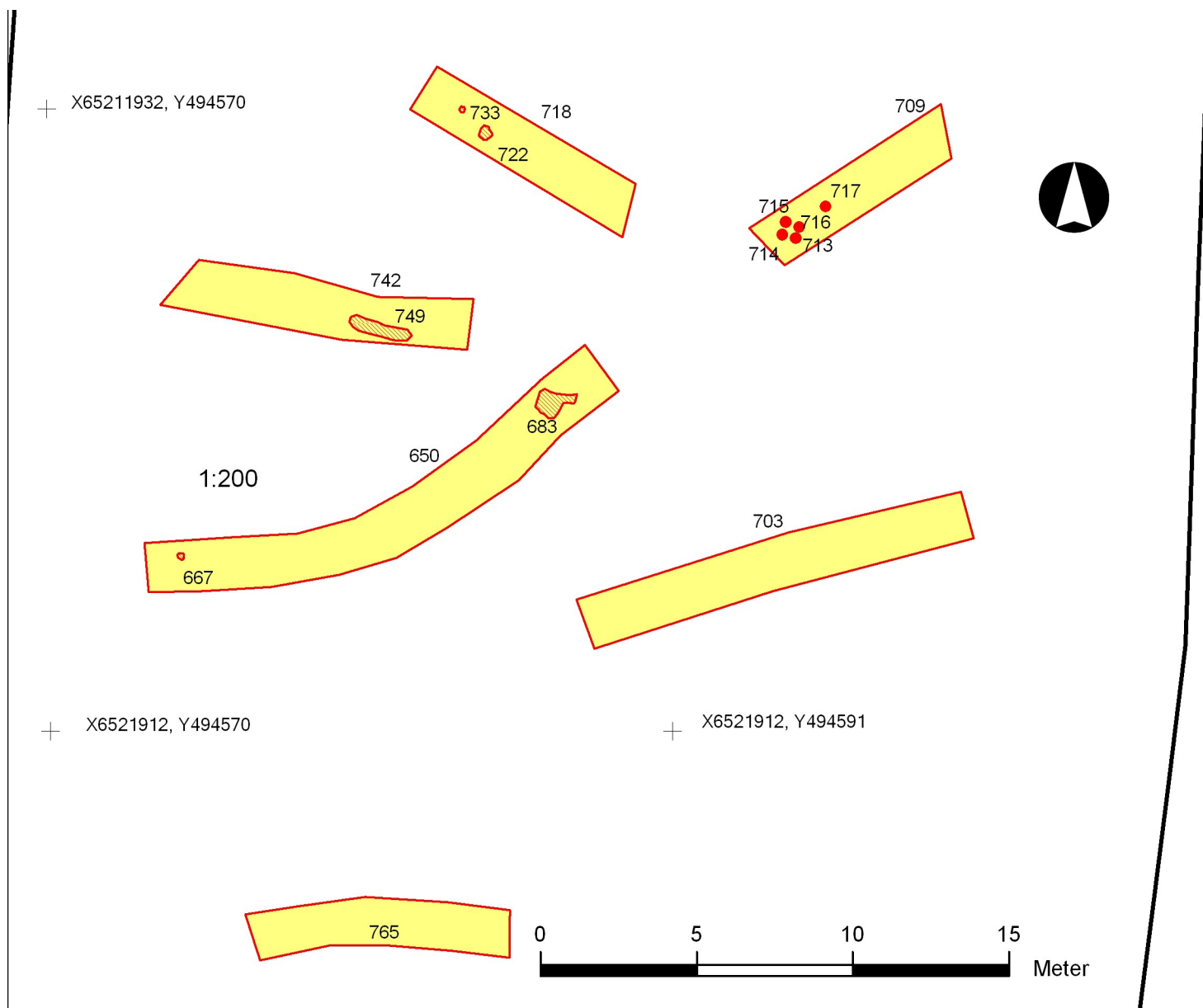
För att fastställa fornlämningarnas utsträckning eller kontrollera om de fanns inom det planerade arbetsområdet grävdes schakt med grävmaskin. Dessa grävdes till orörd mark påträffades. Kontexter undersöktes med handverktyg och dokumenterades genom digital inmätning och digital fotodokumentation. Skriftliga beskrivningar upprättades. Anläggningar, lager samt ytor och schakt mättes in med totalstation, fotograferas och beskrevs. Dokumentation av anläggningar gjordes i plan och sektion, där ansågs så befogat, och med skriftlig beskrivning och fotografier. Registrering har gjorts i programmet Intrasis, där all dokumentation har samlats.

Resultat

RAÄ 230 – Boplats

Boplatsen låg på en liten förhöjning eller platå mellan den västra branta dalsidan och de lägre dalpartierna. Den hade en maximal

utsträckning på 40x30 meter. Där vidtog mycket sankna områden i norr, öster och söder. I sydväst-väst fanns berg i dagen och branta moränpartier. Platsen vände mot sydöst.

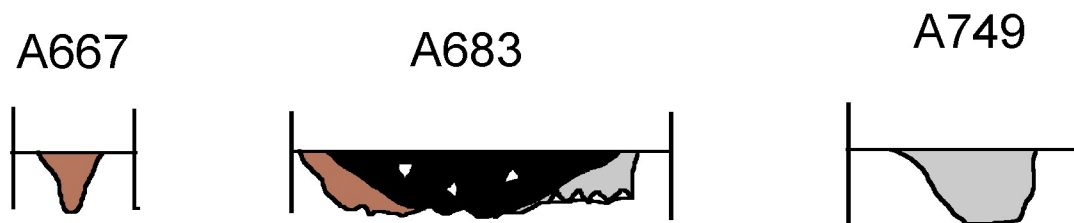
Figur 7. Schaktplan med anläggningar, Askersund 230:1. Skala 1:200.

På boplatsen grävdes sex stycken schakt med längder mellan 7 och 17 meter. Bredden på schakten motsvarade skopans bredd på 1,7 meter. Överst fanns ett torvlager på cirka 0,2 meter och under detta fanns glaciala avlagringar. I de västra, högre belägna, delarna rörde det sig om sand och mot öster i ökande grad om silt och lera. Marken blev också sankare åt öster och schakten som gräv-

des där fylldes snabbt med vatten. Möjligen kan den blöta hösten ha orsakat att marken var vattenmättad, men det verkar som att delar av ytan har varit direkt olämplig för bosättning.

Anläggningar påträffades i de fyra nordligaste schakten. Det handlar om sju störhål, en ränna, en grop och en härd. På grund av tillströmmande vatten grävdes enbart tre anläggningar (A667, A683 och A749). Ingen av anläggningarna föreföll vara särskilt gammal och en datering till medeltid – som ¹⁴C-dateringen från utredningen antyder – kan var rimlig. Störhålet som grävdes bestod av en spetsig nedgrävning med matjordsfyllning. Stören måste ha drivits ner i marken. Det har inte gått att se något system i placeringen av störrarna, men det är tänkbart att det är rester efter hägnader.

Härden hade en fyllning av svart och sotig lera med enstaka kolbitar och skärviga stenar. Det såg ut som en härd men var mer lerig än kolfylld. Den var placerad i ett mycket sankt parti och fyllningen var därvid inte så härdliknande och luktade dyigt vid undersökningen. I botten fanns ett grått lerslager med till synes krossade stenar. I den norra delen fanns ett lager med humöst, förmultnat organiskt material. Rännan var 1,3 meter lång och snittades på tvären. Den hade skålformad profil. Fyllningen var gråfärgad lera och den innehöll enstaka sten. Vad den haft för funktion är inte möjligt att säga. Ytan är liten och anläggningarna få och utifrån förundersökningen är det svårt att uttala sig om platsens funktion.

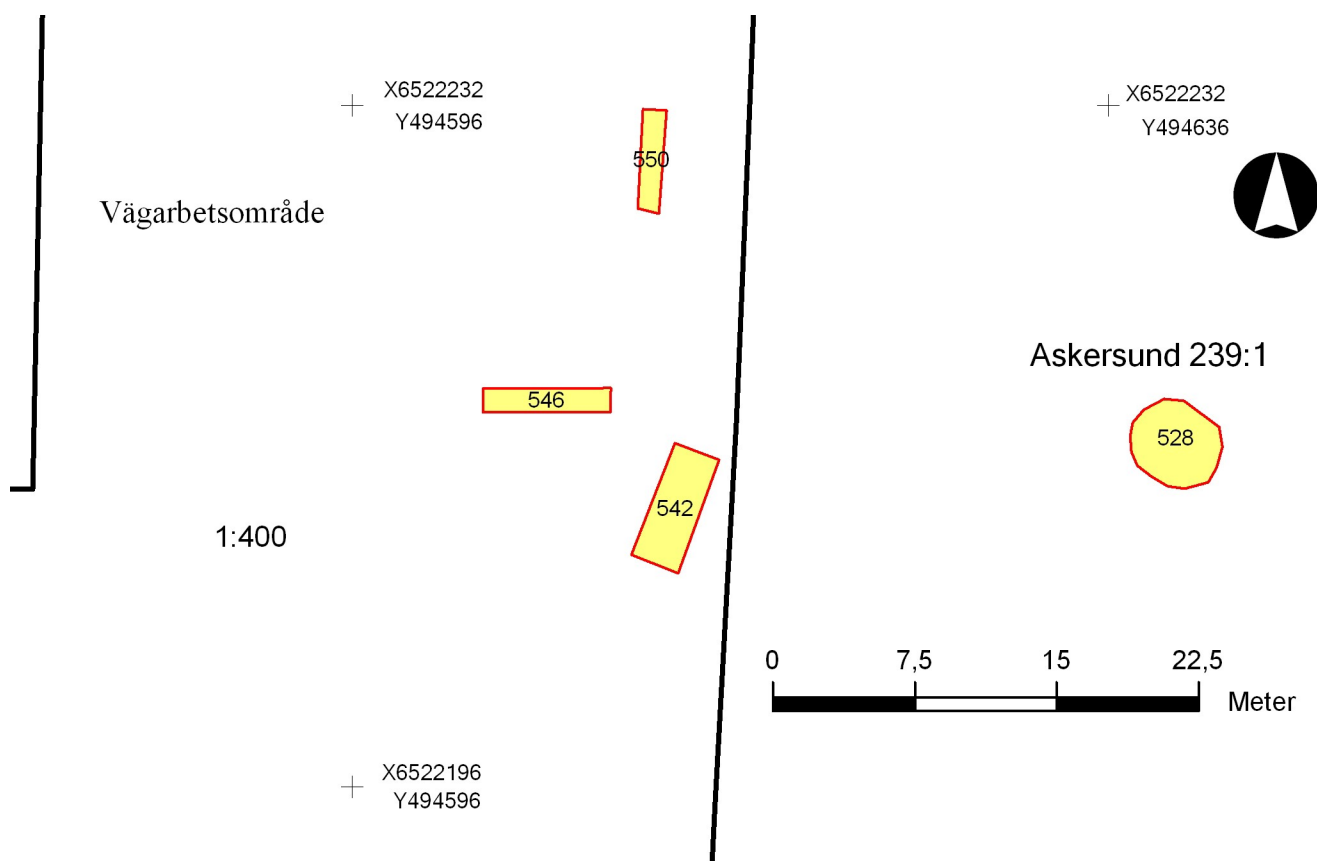
Figur 8. Sektioner. Skala 1:20

RAÄ 239 – kolningsgrop

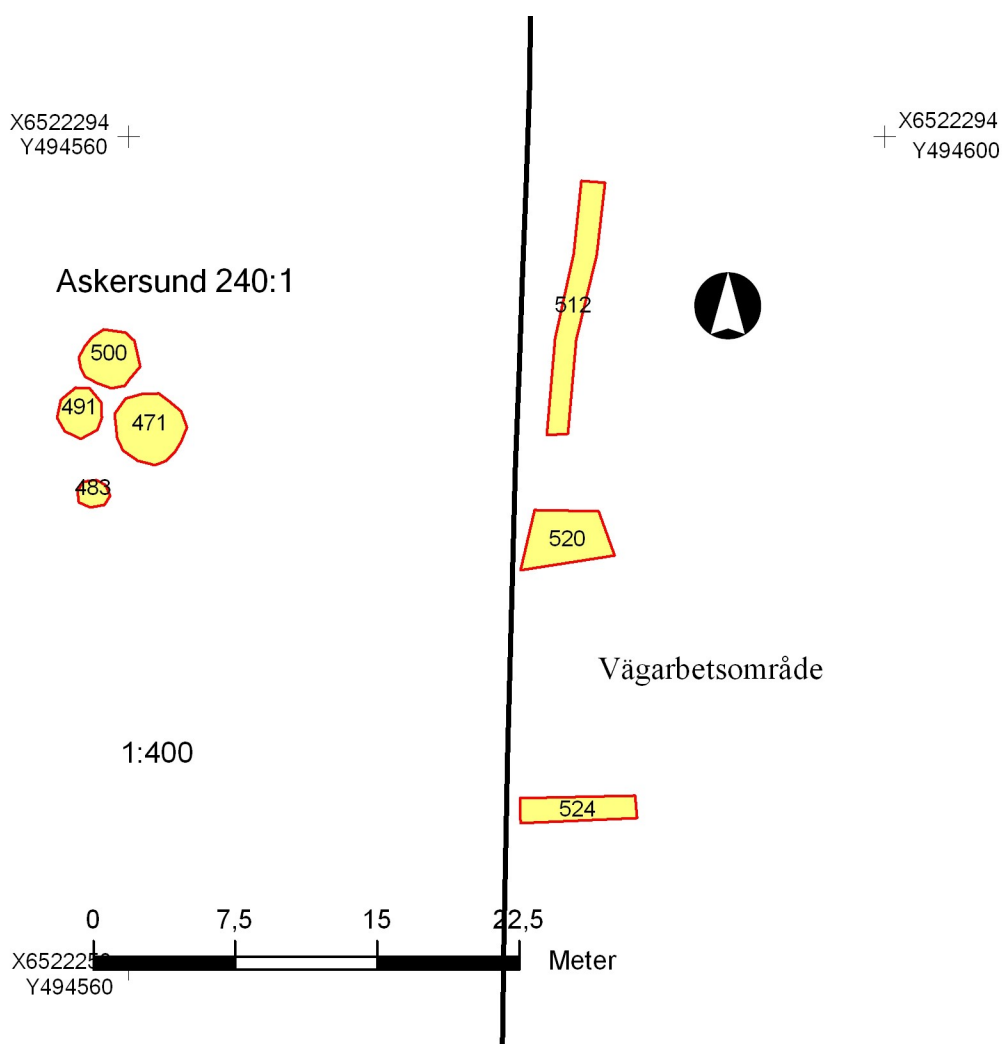
Den skålformade kolningsgropen (A528), med en diameter av ca 4,8 meter och ett djup av 0,5 meter, låg i sluttningen 20 meter öster om undersökningsområdet.

Runt gropen fanns en 1,5 meter bred vall och hela anläggningen var övertäckt med gräs. I närområdet kunde inga ytterligare indikationer på gropar eller nedgrävningar konstateras. Därför

lades inom vägarbetsområdet, 22-27 meter väster om kolningsgropen, tre sökschakt, (OS542, OS546, OS550), i syfte att klargöra om under markytan eventuella fornlämningar kunde finnas inom exploateringsområdet. Schakten var mellan 4,5 och 8 meter långa, 1,3-2,5 meter breda och grävdes ner till steril mark, vid 0,2-0,5 meter. Under ett 0,05-0,2 meter mylligt torvlager av mossa, gräs och rötter fanns ett 0,1-0,3 meter tjockt lager grå siltig lera. I botten fanns orangegul silt. Schakten innehöll inga spår av fornlämning.

Figur 9. Kolningsgropen Askersund 239:1 utanför vägarbetsområdet, svart linje, samt läget för de schakt som grävdes i avgränsande syfte. Skala 1:400.

Figur 10. Kolningsgroparna Askersund 240 utanför vägarbetsområdet, markerad med svart linje, med läget för de schakt som grävdes i avgränsande syfte. Skala 1:400.

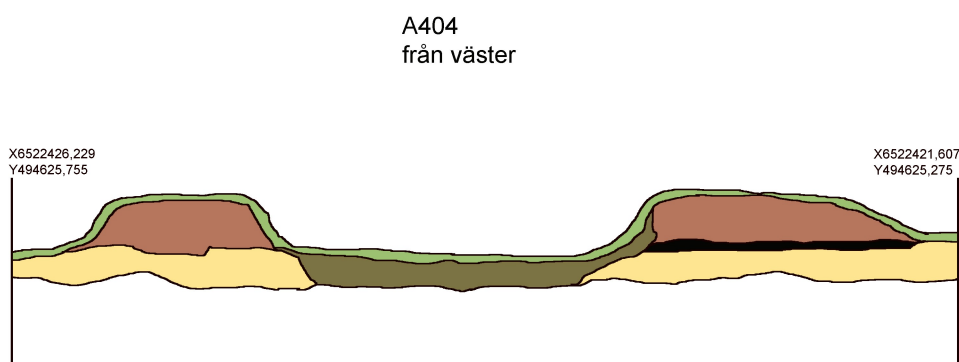
RAÄ 240 – Kolningsgropar

De fyra runda kolningsgroparna, (A471, A483, A491, A500), var belägna i ett kluster i skogskanten 17 meter väster om undersökningsområdet. Storleken varierade mellan 1,5 och 4,8 meter i diameter och samtliga hade vallar eller antydning till vallar. I närområdet till de kända lämningarna kunde inga ytterligare gropar eller försänkningar i marken konstateras. I undersökningsområdet, 19-25 meter öster om kolningsgroparna, lades tre sökschakt, (OS512, OS520, OS524), i avgränsande syfte för att klargöra att anläggningen, eller andra lämningar inte fanns inom det aktuella exploateringsområdet. Schakten var mellan 4 och 12 meter långa, mellan 1,3 och 2 meter breda och grävdes ner till steril mark, vid 0,15-0,5 meter. Det mylliga torvlagret varierade mellan 0,05 och

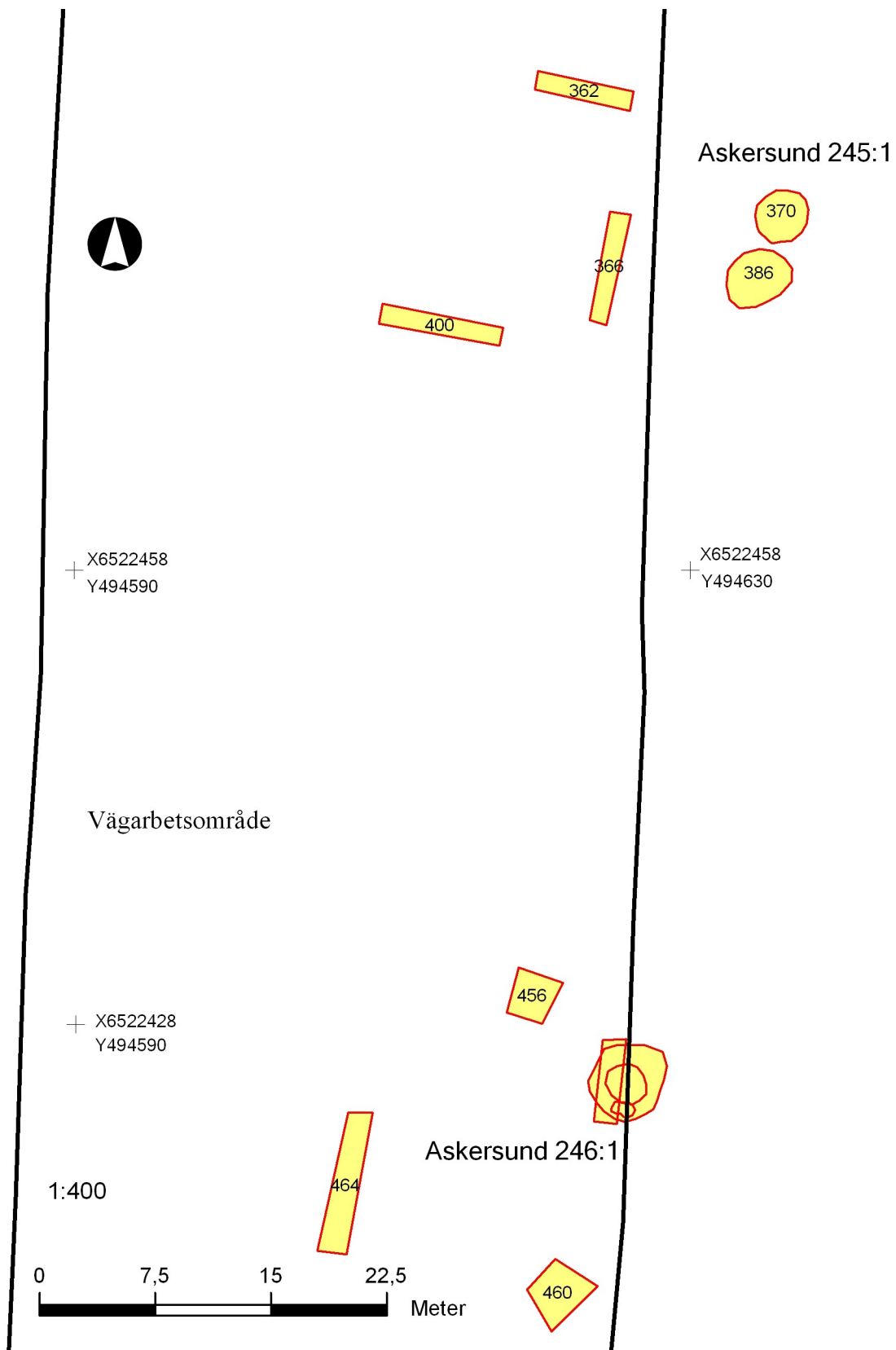
0,4 meter och bestod av mossa, gräs och rötter. Under det fanns ett 0,05-0,3 meter tjockt lager gråbrun till gråsvart siltig lera. I botten fanns orangegul silt. Schakten innehöll inga spår av fornlämning.

RAÄ 246 – Kolningsgrop

Den runda, svagt skålformade kolningsgropen, (A404), med en diameter av 2,6 meter och ett djup av 0,3 meter, låg i slutningen på gränsen till undersökningsområdet. Runt kolningsgropen fanns en 1-2 meter bred och 0,15-0,4 meter hög vall (A416) och hela anläggningen var övertäckt med gräs. I södra delen av vallen fanns ett utkast av kol och sot från gropen. I den del av anläggningen som låg innanför undersökningsområdet grävdes ett 5,6 x 1,5 meter stort och 0,15-0,3 meter djupt schakt (OS438) med maskin. Det lades även tre schakt, (OS456, OS460, OS464), 4-14 meter från A404 för att klargöra att anläggningen eller andra lämningar inte fanns under markytan i vägarbetsområdet. Schakten var mellan 3 och 10 meter långa, mellan 1,3 och 3 meter breda och grävdes ner till steril mark, vid 0,2-0,3 meter. Det mylliga torvlagret varierade mellan 0,1 och 0,2 meter och bestod av mossa och gräs. Under det fanns ett 0,2-0,3 meter tjockt lager grå, siltig lera. I botten fanns orangegul silt och schakten innehöll inga spår av fornlämning. Kolningsgropen hade tidigare ¹⁴C-daterats med träkol, vilket resulterade i en efterreformatorisk datering.

Figur 11. Sektion genom kolningsgropen Askersund 246 (A404). Skala 1:40

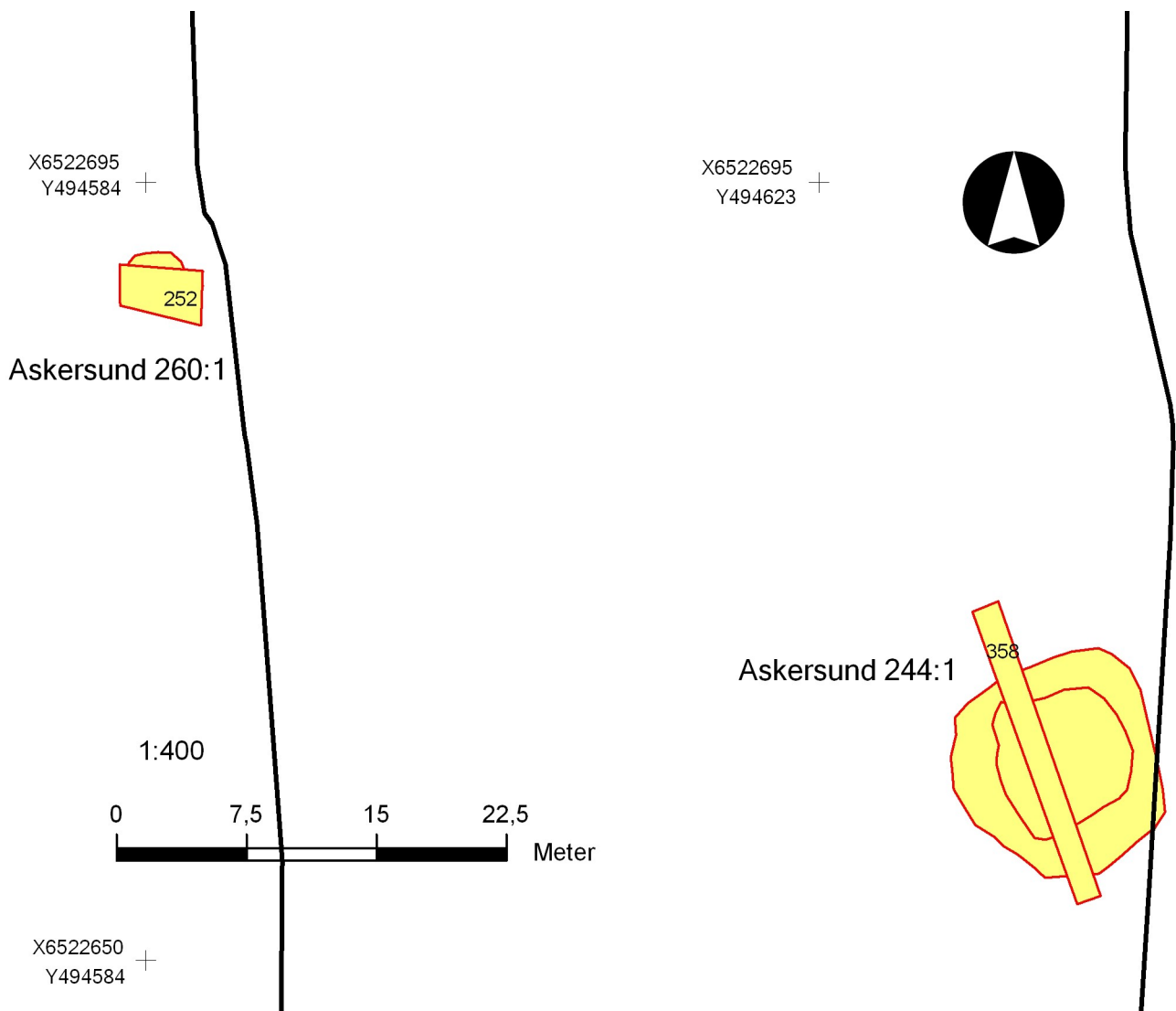
Figur 12. Kolningsgroparna Askersund 245:1 och 246:1, utanför och delvis inom vägarbetsområdet samt lägen för de schakt som grävdes i avgränsande syfte. Skala 1:400.

RAÄ 245 – Kolningsgropar

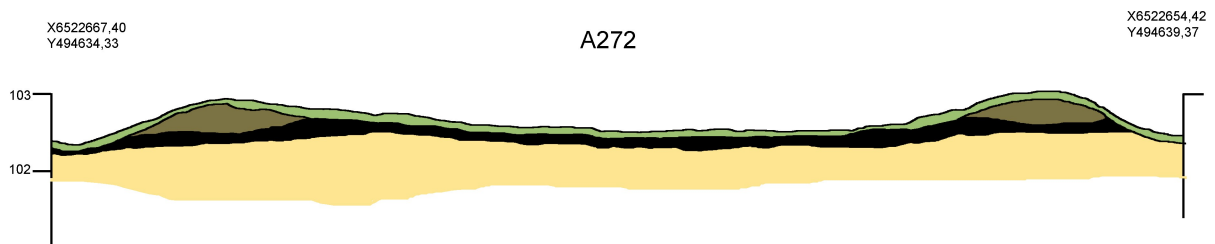
De två kolningsgroparna, (A370, A386), 0,3-0,5 meter djupa med en 1-2 meter bred vall vardera, var belägna i sluttningen 5-6 meter öster om undersökningsområdet. Kolningsgroparna hade båda svagt sluttande sidor och var överväxta med mossa. Träkol hade under ett tidigare tillfälle tagits för ¹⁴C-datering i A386 och resultatet visade yngre järnålder, vendeltid/vikingatid. Inom undersökningsområdet, 7-15 meter väster om kolningsgroparna, lades tre sökschakt, (OS362, OS366, OS400), i avgränsande syfte för att klargöra om lämningen eller andra lämningar fanns in i exploateringsområdet. Schakten var mellan 6 och 9 meter långa, 1,3 meter breda och grävdes ner till steril mark, vid 0,15-0,6 meter. Det mylliga torvlagret varierade mellan 0,1 och 0,2 meter och bestod av mossa och gräs. Under det fanns ett 0,1-0,2 meter tjockt lager brungrå, siltig, lera med små inslag av sot. I botten fanns orangegul silt. Schakten innehöll inga spår av fornlämning.

RAÄ 244 – Kolbotten

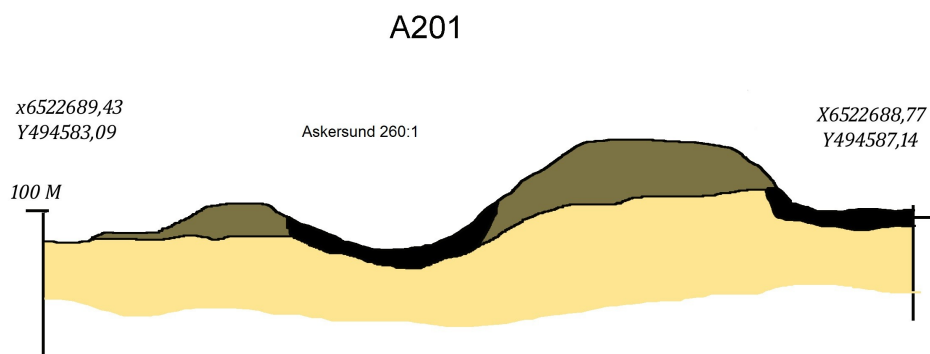
Den runda, 7,5-9 meter i diameter stora kolbotten (A272), med en 1,2-2,7 meter bred och 0,5 meter hög vall, (A299), var överväxt med mossa och gräs. Kolbotten var belägen vid den östra kanten av undersökningsområdet. Den låg på en flack förhöjning och runt den fanns ett flertal sankta områden. Vid kontroll av området närmast lämningen hittades inget som skulle tyda på ytterligare anläggningar och dessutom var det, åtminstone idag, fuktiga till blöta området direkt olämpligt för denna typ av anläggningar. Kolbotten grävdes med grävmaskin och ett 18 meter långt och 1,5 meter brett schakt (OS358) drogs centralt genom lämningen ner till orörd mark, vid 0,3-0,75 meter. Direkt under den ca 0,1 meter tjocka grästorven framkom ett 0,04-0,1 meter tjockt lager kol- och humusblandat sot. Vallen bestod av mylla, brun sand och mjäla med en kollins som sträcker sig från botten på gropen, in under vallen och ut utanför kolbotten. I botten fanns orangegul silt. En ¹⁴C-datering hade tidigare gjorts med träkol från en provgrop i gropens botten och resultatet visade 1200-tal.

Figur 13. Kolbotten Askersund 244:1 och kolningsgropen 260:1, utanför vägarbetsområdet samt lägen för de schakt som grävdes genom anläggningarna. Skala 1:400.

Figur 14. Sektion genom Askersund RAÄ 244:1 (A272), kolbotten. Skala 1:100.

Figur 15. Sektion genom Askersund RAÄ 260:1 (A201), kolningsgrop. Skala 1:40.

RAÄ 260 – Kolningsgrop

Den ovalt skålformade kolningsgropen, (A201), med en diameter av 1,4-1,6 meter och ett djup av 0,5 meter, var belägen vid den västra kanten av undersökningsområdet och var vid undersökningstillfället överväxt med mossa och gräs. Den hade en 0,7-1,2 meter bred och 0,14-0,24 meter hög vall (A216) som innehöll mörkbrun myllig silt. Anläggningen snittades med grävmaskin och ett 4,8 meter långt och 3,1 meter brett schakt (OS252) grävdes ner till steril mark, 0,16-0,45 meter. I profilen syntes ett 0,06 meter tjockt sot- och kollager i botten på gropen, silt i vallen och öster om vallen fanns ett utkast av kol och sot (A256). I botten fanns orangegul silt. Inga ytterligare schakt grävdes invid den, då området inom vägarbetsområdet utgjordes av en bergsbrant i öster och den västra delen sträckte sig utanför arbetsområdet.

Tolkning

Att skogsområdet främst har använts för utmarksnärningar är tydligt, konkret visar det sig i lämningar efter kolning. I det avsnitt av den planerade vägsträckningen som Arkeologgruppen AB förundersökte märktes en uppenbar tendens att kolning företrädesvis har ägt rum på flacka torra, eller lätt upphöjda markpartier. Detta accentueras ytterligare av utbredningen av de kända kolningslämningarna i den aktuella dalgången. De flesta återfinns utanför vägsträckningen, upp mot eller i de flacka sluttningarna ner mot dalen. I dalgångens mitt finns inga kända lämningar bortsett från kolbotten RAÄ 244, som ligger i områdets norra del där topografin är något mer kuperad. Idag var dessutom dalgången blöt till mycket blöt med flera sankpartier

och vattenhål. Centralt löper också en bäck. Läget för de kända lämningarna indikerar att det bör ha varit liknande fuktiga förhållanden under den tid området användes för kolning, annars bör lämningarna haft en jämnare spridning över området. Att vi vid förundersökningen inte kunde lokalisera fler kolningsanläggningar eller andra lämningar inom det tänkta vägarbetsområdet hänger sannolikt samman med dessa förhållanden på platsen.

Figur 16. Exempel på schakt med fukt och rötter.
Foto: Arkeologgruppen AB.

Två kolningsgropar låg inom vägarbetsområdet och båda undersöktes till fullo. I jämförelse med andra undersökta kolningsgropar var likheterna uppenbara, samma form, vallar, samt spår efter uppkastat kol på ena sidan. Även storleken vad gäller diameter och djup faller inom ramarna för den typiska kolningsgropen. Även den kolbotten som fanns låg inom arbetsområdet och grävdes likaså ut, även den framstod som av sedvanlig modell.

För boplotsområdet, RAÄ 230:1 gäller att ytan är liten och anläggningarna är få och det går inte utifrån förundersökningen uttala sig om platsens funktion. Det rör sig i alla fall inte om en "boplat" i betydelsen att någon skulle ha bott där. Platsen kan ha använts i något speciellt syfte, att man lokaliserat någon form av hantverksaktivitet hit på avstånd från hemmet. Förekomsten av kolningsgropar i området visar att man rört sig i markerna och RAÄ 230 kan vara resterna efter en övernattningshydda.

Även dess läge, det vill säga ett mycket begränsat flackt höjdparti i en annars mycket fuktig miljö tyder på en högst tillfällig vistelse i området, då det strax intill finns betydligt mer skyddade och lägesmässigt bättre boplatsoområden. Kanske det rent av var, för av oss okända omständigheter, blöthålen som hade avgörande betydelse för den tillfälliga vistelsen eller verksamheten.

Figur 17. Boplatsoområdet. Från väster. Foto: Arkeologgruppen AB.

Sammantaget anser Arkeologgruppen AB att resultaten inte är av sådan art att ytterligare undersökningar i aktuellt vägvagnsnitt kan bidra med ny och meningsfull arkeologisk kunskap.

Utvärdering av undersökningsplan

Det arkeologiska fältarbetet utfördes som planerat under veckorna 48-49, till skillnad från de planerade 20 dagarna i fält gjordes fältarbetet på 18 dagar. Helt enligt planen grävdes schakt vid de kända fornlämningarna för att kontrollera deras utsträckning eller se om andra lämningar fanns där. I planen angavs att ytorna skulle vara tillräckligt många och tillräckligt stora för att klarlägga samtliga frågeställningar. Antalet faktiskt grävda ytor/schakt får ses som tillräckliga, dock tillät inte markförhållandena att vi grävde så stora ytor som var önskvärt. Marken var inte bärkraftig nog för maskinen att förflytta sig över området.

Dokumentationen genomfördes enligt planen, det vill säga anläggningar, lager, fynd samt ytor och schakt mättes in med totalstation, fotograferas och beskrevs skriftligt. Ett urval av anläggningar grävdes med handverktyg och prover samlades in. Några kolprover har inte lämnats för analys då inga nya fornlämningar kunde konstateras och antalet redan daterade kolningsgropar i området anses vara tillräckliga. I övrigt har ett makrofossilprov analyserats.

RAÄ 239:1, 240:1 och 245:1 förundersöktes inte, utan där skulle schakt om cirka 20-30 m² grävas för att se om fornlämningen eller annan lämning fanns inom vägarbetsområdet. Denna del av arbetet har utförts som planerat, dock utan att några lämningar påträffades.

Vid RAÄ 230:1 grävdes schakt enligt planen och likaså grävdes planenligt ett mindre antal anläggningar för att försöka svara på undersökningens frågeställningar.

RAÄ 244:1, 246:1 och 260:1 är lämningar efter kolning. Här var tänkt att utöver undersökning av kända kontexter ytterligare ytor om cirka 30 m² skulle grävas. Så är fallet för RAÄ 244, dock inte för de övriga två fornlämningarna, där var markförhållandena av sådan art att det antingen inte gick, eller att det inte ansågs befogat. I huvudsak var det berg och våtmarker som förhindrade ytterligare schaktning.

Slutsatsen är att förundersökningen i kombination med tidigare erhållna resultat uppfyllt de mål och syften som har angetts i undersökningsplanen. Det vill säga lämningarna är daterade, de är avgränsade avseende utbredning, kulturlager och anläggningar. Resultaten är dock inte av sådan art att ytterligare undersökningar i aktuellt vägavsnitt kan bidra med ny och meningsfull arkeologisk kunskap.

Referenser

Wallner, Magnus E., *Kolare Konsten uti Sverige, korteligen beskrifwen*. Stockholm 1746.

Administrativa uppgifter

Landskap: Närke

Län: Örebro län

Kommun: Askersund kommun

Socken: Askersund socken

Fastighet: Aspamarken 1:51

Arkeologgruppens diarienummer: Ag2011_34

Länsstyrelsens diarienummer: 431-5508-2011

Projektnr: 2011_34

Fornlämningsnr: Askersund 230:1, 239:1, 240:1, 244:1, 245:1, 246:1
och 260:1

Projektgrupp:

Helmut Bergold

Personal:

Helmut Bergold, Therese Ekholm och Leif Karlenby

Underkonsulter Trimtec AB, Hallafors schakt AB, Jens Heimdahl

Undersökningstid: 2011-11-28 - 2011-12-08

Läge: Ekonomiska kartan, blad 9E 4i NV

Koordinatsystem: SWEREF 99TM

Dokumentationshandlingar som förvaras i ATA, RAÄ, Stockholm:

-

Digitalt arkiv:

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd:

Inga fynd

Bilagor

Bilaga 1. Schaktbeskrivningar

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar

Bilaga 3. Makroskopisk analys av jordprover

Bilaga 1. Schaktbeskrivning

Schakt OS252

Ett 4,8 x 3,1 meter stort och 0,16-0,45 meter djupt schakt genom A201. Direkt under torven framkom kol i gropen och öster om anläggningen, vilket tolkas som ett utkast från kolningsgropen, och direkt under torven i vallen fanns mörkbrun myllig silt. I botten på schaktet fanns orangegul silt.

Schakt OS358

Ett 18 x 1,5 meter stort och 0,3-0,75 meter djupt schakt genom A272. Under ett ca 0,1 meter tjockt torvlager fanns ett 0,04-0,1 meter tjockt lager kol- och humusblandat sot. I vallen (A216) fanns ett lager brun, myllig, sandig mjäla med en kollins som sträcker sig från botten på gropen, in under vallen och ut mot sidorna. I botten på schaktet fanns orangegul silt.

Schakt OS362

Ett 6 x 1,3 meter stort och 0,3-0,4 meter djupt schakt, beläget i den östra delen av undersökningsområdet nordväst om A370 och A386, i syfte att avgränsa dessa. Under ett 0,1-0,2 meter mylligt torvlager av mossa och gräs fanns ett 0,1-0,2 meter tjockt lager brungrå siltig lera med inslag av sot. I botten på schaktet fanns orangegul silt.

Schakt OS366

Ett 7,5 x 1,3 meter stort och 0,15-0,4 meter djupt schakt, beläget i den östra delen av undersökningsområdet väster om A370 och A386, i syfte att avgränsa dessa. Under ett 0,1-0,2 meter mylligt torvlager av mossa och gräs fanns ett 0,1-0,2 meter tjockt lager brungrå siltig lera. I botten på schaktet fanns orangegul silt.

Schakt OS400

Ett 7,5 x 1,3 meter stort och 0,15-0,6 meter djupt schakt, beläget i den östra delen av undersökningsområdet sydsydväst om A370 och A386, i syfte att avgränsa dessa. Under ett 0,1-0,2 meter mylligt torvlager av mossa och gräs fanns ett 0,2-0,3 meter tjockt lager grå siltig lera med inslag av kol. I botten på schaktet fanns orangegul silt.

Schakt OS438

Ett 5,6 x 1,5 meter stort och 0,15-0,3 meter djupt schakt genom A404. Under ett ca 0,02 meter tjockt torvlager fanns ett 0,05-0,09 meter tjockt sot- och kollager. Vallen bestod av humus, grus och mjäla och i vallen söder om gropen fanns ett utkast av kol och sot. I botten på schaktet fanns orangegul silt.

Schakt OS456

Ett 3 x 3 meter stort schakt, beläget i den östra delen av undersökningsområdet nordväst om A404, i syfte att avgränsa denna. Under ett

0,1-0,2 meter mylligt torvlager av mossa och gräs fanns ett 0,2-0,3 meter tjockt lager grå siltig lera. I botten på schaktet fanns orangegul silt.

Schakt OS460

Ett 4,2 x 3,2 meter stort schakt, beläget i den östra delen av undersökningsområdet sydsydväst om A404, i syfte att avgränsa denna. Under ett 0,1-0,2 meter mylligt torvlager av mossa och gräs fanns ett 0,2-0,3 meter tjockt lager grå siltig lera. I botten på schaktet fanns orangegul silt.

Schakt OS464

Ett 9,5 x 1,5 meter stort schakt, beläget i den östra delen av undersökningsområdet sydväst om A404, i syfte att avgränsa denna. Under ett 0,1-0,2 meter mylligt torvlager av mossa och gräs fanns ett 0,2-0,3 meter tjockt lager grå siltig lera. I botten på schaktet fanns orangegul silt.

Schakt OS512

Ett 12 x 1,3 meter stort och 0,15-0,5 meter djupt schakt, beläget i den västra delen av undersökningsområdet nordost om A471, A483, A491 och A500, i syfte att avgränsa dessa. Under ett 0,1-0,4 meter mylligt torvlager av mossa, gräs och rötter fanns ett 0,05-0,1 meter tjockt lager grå siltig lera med inslag av kol. I botten på schaktet fanns orangegul silt.

Schakt OS520

Ett 4 x 2 meter stort och 0,1-0,3 meter djupt schakt, beläget i den västra delen av undersökningsområdet öster om A471, A483, A491 och A500, i syfte att avgränsa dessa. Under ett 0,05-0,3 meter mylligt torvlager av gräs och rötter fanns ett 0,05-0,1 meter tjockt lager gråsvart siltig sotig lera. I botten på schaktet fanns orangegul silt.

Schakt OS524

Ett 5 x 1,3 meter stort och 0,15-0,5 meter djupt schakt, beläget i den västra delen av undersökningsområdet sydost om A471, A483, A491 och A500, i syfte att avgränsa dessa. Under ett 0,1-0,2 meter mylligt torvlager av mossa och gräs, i öster även rötter, fanns ett 0,1-0,3 meter tjockt lager gråbrun, siltig lera med inslag av sot och kol. I botten på schaktet fanns orangegul silt.

Schakt OS542

Ett 6 x 2,6 meter stort och 0,4-0,5 meter djupt schakt, beläget i den östra delen av undersökningsområdet väster om A528, i syfte att avgränsa denna. Under ett 0,1-0,25 meter mylligt torvlager av mossa och gräs fanns ett 0,1-0,3 meter tjockt lager grå siltig lera. I botten på schaktet fanns orangegul silt.

Schakt OS546

Ett 6 x 1,3 meter stort och 0,2-0,4 meter djupt schakt, beläget i den östra delen av undersökningsområdet väster om A528, i syfte att avgränsa

denna. Under ett 0,05-0,2 meter mylligt torvlager av mossa och rötter fanns ett ca 0,2 meter tjockt lager grå siltig lera. I botten på schaktet fanns orangegul silt.

Schakt OS550

Ett 4,5 x 1,3 meter stort och 0,2-0,3 meter djupt schakt, beläget i den östra delen av undersökningsområdet nordväst om A528, i syfte att avgränsa denna. Under ett 0,1-0,2 meter mylligt torvlager av mossa och gräs fanns ett 0,1-0,15 meter tjockt lager grå siltig lera. I botten på schaktet fanns orangegul silt.

Schakt OS650

17 x 1,7 meter stort och 0,2 meter djupt schakt med rödaktig sand i väster som övergår till orangegul silt i öster. Ett störhål (A667) och en förmodad härd (A683) påträffades i schaktet. I botten fanns sand.

Schakt OS703

12,7 x 1,5 meter stort och 0,2 m djupt schakt med orangegul glacial silt i väster som övergår till grå lera i öster.

Schakt OS709

7,3 x 1,5 meter stort och 0,2 m djupt schakt med orangegul glacial silt i väster som övergår till grå lera i öster. Fem störhål (A713, A714, A715, A716 och A717) påträffades i den västra delen av schaktet.

Schakt OS718

Ett 8 x 1,6 meter stort och 0,2 m djupt schakt med orangegul glacial silt som övergår till grå lera i öster. En grop (A722) och ett störhål (A733) påträffades i den västra delen av schaktet.

Schakt OS742

Ett 9,9 x 1,5 meter stort och 0,2 m djupt schakt med rödaktig glacial sand i väster som övergår till orangegul mjäla i öster. En ränna (A749) påträffades i den östra delen av schaktet.

Schakt OS765

Ett 8,3 x 1,5 meter stort 0,2 m djupt schakt med rödaktig glacial sand i väster som övergår till orangegul mjäla i öster. Schaktet var beläget i slutningen upp mot ett bergsparti.

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar

A201 – kolningsgrop RAÄ 260.

En oval kolningsgrop med en diameter av 1,4-1,6 meter och ett djup av 0,5 meter från vallens topp till gropens botten. Runt kolningsgropen fanns en vall (A216) som var 0,7-1,2 meter bred och 0,14-0,24 meter hög och hela anläggningen var vid undersökningstillfället överväxt med mossa och gräs. Gropen snittades med grävmaskin och hade en skålformad profil med ett 0,06 meter tjockt sot- och kollager i botten. Öster om vallen fanns ett utkast av kol och sot (A256). Kolningsgropen var känd sedan en arkeologisk utredning år 2004.

A216 – vall runt kolningsgrop

Runt kolningsgropen (A201) fanns en vall (A216) som var 0,7-1,2 meter bred, 0,14-0,24 meter hög och bestod av mörkbrun myllig silt.

A256 – kolutkast

Öster om vallen till kolningsgrop A201 fanns ett 0,7-1,4 meter stort lager utkast av kol och sot från gropen.

A272 – kolbotten RAÄ 244.

En närmast rund kolbotten efter en resmila, ca 7,5-9 meter i diameter med en 1,2-2,7 meter bred och 0,5 meter hög vall (A299). Kolbotten var flack, överväxt med mossa och gräs samt ett antal stubbar. Anläggningen snittades med grävmaskin och direkt under grästorven framkom ett 0,04-0,1 meter tjockt lager kol- och humusblandat sot. Den var tidigare känd från en särskild utredning inför den nya dragningen av riksväg 49. Vid utredningen grävdes en ca 0,3 x 0,25 meter stor grop i kolbotten, med ett djup av 0,3 m och då framkom sotig skogsjord med inslag av träkol. Ett ¹⁴C-prov gjordes vid det tillfället med träkol från gropen och resultatet visade 1200-tal.

A299 – vall runt kolbotten

Runt kolbotten A272 fanns en 1,2-2,5 meter bred och 0,5 meter hög vall som bestod av mylla, brun sand och mjäla med en kollins som sträcker sig från botten på gropen, in under vallen och ut mot sidorna.

A370 – kolningsgrop, RAÄ 245.

En rund, 3,4 meter i diameter och 0,7 m djup kolningsgrop med en 1-2 meter bred vall. Kolningsgropen hade svagt sluttande sidor och var överväxt med mossa. Den var belägen utanför undersökningsområdet och grävdes en bit från själva gropen i avgränsande syfte. Anlägg-

ningen var tidigare känd från en särskild utredning inför den nya dragningen av riksväg 49.

A386 – kolningsgrop, RAÄ 245.

En oval, 4,3 x 3,5 meter stor och 0,8 meter djup kolningsgrop med en 1-2 meter bred vall som var 0,6 meter hög. Kolningsgropen hade svagt sluttande sidor och var överväxt med mossa. Den var belägen ca en meter SSV om kolningsgrop A370, även den utanför undersökningsområdet, och grävdes en bit från själva gropen i avgränsande syfte. Anläggningen var tidigare känd från en särskild utredning inför den nya dragningen av riksväg 49 då en 0,3 x 0,25 meter stor och 0,45 meter djup grop handgrävdes mitt i kolningsgropen. Vid det tillfället påträffades sot, träkol och fynd av slagg och ugnsväggsfragment som kan indikera en järnframställningsplats med järnframställning genom blästbruk. Träkol togs då för ¹⁴C-datering där resultatet visade yngre järnålder, vendeltid/vikingatid.

A404 – kolningsgrop, RAÄ 246.

En rund kolningsgrop med en diameter av 2,6 meter och ett djup av 0,3 meter. Kolningsgropen var överväxt med gräs och det fanns stubbar i gropen. Kolningsgropen snittades med maskin och hade en svagt skålformad profil med flack botten, där det fanns ett 0,05-0,09 meter tjockt sot- och kollager. Runt kolningsgropen fanns en 1-2 meter bred och 0,15-0,4 meter hög vall (A416) som bestod av humus, grus och mjäla. I södra delen av vallen fanns ett utkast av kol och sot från gropen. Kolningsgropen var belägen utanför undersökningsområdet. Den var tidigare känd från en särskild utredning inför nya dragningen av riksväg 49, då en ca 0,3 x 0,25 meter stor och 0,35 meter djup provgrop grävdes för hand i botten av kolningsgropen. Vid det tillfället påträffades sotig sand med stort inslag av träkol. Träkolet ¹⁴C-daterades och resultatet visade efterreformatorisk tid.

A416 – vall runt kolningsgrop

Vall till kolningsgrop A404 som var 1-2 meter bred och 0,15-0,4 meter hög som bestod av humus, grus och mjäla. I södra delen av vallen fanns ett utkast av kol och sot från gropen.

A442 – kolutkast

En 1 x 1,5 meter stor och 0,02-0,03 meter tjock sotfläck i vall A416. Tolkas som utkast från kolningsgrop A404.

A471 – kolningsgrop, RAÄ 240.

En rund kolningsgrop med en diameter av 3,8 meter och ett djup av 0,6 meter, med en 1-2,5 meter bred och 0,5 meter hög vall. Kolningsgropen var skålformad, överväxt med mossa och träd och sluttar svagt åt öster. Den var belägen utanför undersökningsområdet och grävdes en bit från själva gropen i avgränsande syfte. Anläggningen var tidigare känd från en särskild utredning inför nya dragningen av riksväg 49, då provgropar grävda för hand och provstick med geologsond utfördes och resulterade i träkol och sot.

A483 – kolningsgrop, RAÄ 240.

En rund kolningsgrop med en diameter av ca 1,5 meter och ett djup av 0,3 meter, med en 1 meter bred och 0,3 m hög vall. Kolningsgropen var skålformad och belägen ca 3 meter SSV om A471, även den utanför undersökningsområdet, och grävdes en bit från själva gropen i avgränsande syfte. Anläggningen var tidigare känd från en särskild utredning inför nya dragningen av riksväg 49, då provgropar grävda för hand och provstick med geologsond utfördes och resulterade i träkol och sot.

A491 – kolningsgrop, RAÄ 240.

En rund kolningsgrop med en diameter av ca 2,5 meter och ett djup av 0,4 meter, med en antydning till vall i väster och delad vall med kolningsgrop A471 i öster. Kolningsgropen var skålformad, beväxt med träd och belägen utanför undersökningsområdet. Den låg en fanns meter väster om A471, och grävdes en bit från själva gropen i avgränsande syfte. Anläggningen var tidigare känd från en särskild utredning inför nya dragningen av riksväg 49, då provgropar grävda för hand och provstick med geologsond utfördes och resulterade i träkol och sot.

A500 – kolningsgrop, RAÄ 240.

En rund kolningsgrop med en diameter av ca 3 meter och ett djup av 0,5 meter, med en 2 meter bred och 0,3 meter hög vall. Kolningsgropen var överväxt med mossa och träd och var belägen utanför undersökningsområdet, 1 meter NNV om kolningsgrop A471, och grävdes en bit från själva gropen i avgränsande syfte. Anläggningen var tidigare känd från en särskild utredning inför nya dragningen av riksväg 49, då provgropar grävda för hand och provstick med geologsond utfördes och resulterade i träkol och sot.

A528 – kolningsgrop, RAÄ 239.

En rund kolningsgrop med en diameter av ca 4,8 meter och ett djup av 0,5 meter, delvis omgiven av en vall som var 1,5 meter bred och, på sina ställen, 0,2 meter hög. Kolningsgropen var skålformad och över-

växt med torv och träd. Den var belägen utanför undersökningsområdet och grävdes en bit från själva gropen i avgränsande syfte. Anläggningen var tidigare känd från en särskild utredning inför nya dragningen av riksväg 49, då en 0,25x0,25 meter stor och 0,25 meter djup provgrop grävdes för hand. Gropen innehöll sotig skogsjord med inslag av träkol.

A667 – störhål

Ett 0,15 meter i diameter och 0,16 meter djupt störhål som grävdes ut med skärslev och innehöll ganska matjordig fyllning. Beläget i OS650.

A683 – härd

En rundad, kvadratisk, 0,9 x 0,9 meter stor härd, med en fyllning av sotig mjäla med humösa inslag i toppen och grå lera med inslag av kol och krossad sten i botten. Även enstaka bitar av bränd lera förekommer i härden. Belägen i OS650.

A713 – störhål

Ett 0,1 meter i diameter stort störhål beläget i OS709. Det liknade A667 på ytan men undersöktes ej.

A714 – störhål

Ett 0,1 meter i diameter stort störhål beläget i OS709. Det liknade A667 på ytan men undersöktes ej.

A715 – störhål

Ett 0,1 meter i diameter stort störhål beläget i OS709. Det liknade A667 på ytan men undersöktes ej.

A716 – störhål

Ett 0,1 meter i diameter stort störhål beläget i OS709. Det liknade A667 på ytan men undersöktes ej.

A717 – störhål

Ett 0,1 meter i diameter stort störhål beläget i OS709. Det liknade A667 på ytan men undersöktes ej.

A722 – grop

En 0,4 x 0,45 meter stor fläck i OS718, som avtecknar sig som en diffus färgning och något mörkare än omgivande jord. Anläggningen undersöktes ej men är förmodligen en grop.

A733 – störhål

En 0,2 meter i diameter stor fläck i OS718 som avtecknar sig som en diffus färgning och något mörkare än omgivande jord. Anläggningen undersöktes ej men är förmodligen ett störhål

A749 – ränna

En 1,3 meter lång och 0,3 meter bred ränna i OS742 med en fyllning av grå lera med enstaka stenar.

Bilaga 3. Makrofossilanalys

Makroskopisk analys av jordprover från FU RAÄ 230, Askersund sn– Teknisk rap- port

Jens Heimdahl, Riksantikvarieämbetet UV Mitt, 2012-01-16

Bakgrund och syfte

Under den arkeologiska förundersökningen av lämningarna vid RAÄ 230 Askersund sn, längs väg 49, togs ett jordprov ur vad som antogs vara resterna av en härd (A 683) – med lite kol och skärvsten, på en sank yta med uppträngande grundvatten. I jorden noterades också smetigt organiskt material som stank likt ett gammalt dass. Syftet med analysen är att utröna om det makroskopiska innehållet kan avslöja något om innehållet och lämningen som sådan.

Metod

Provtagningen utfördes av arkeologerna under den pågående undersökningen. Provet innehöll torrollymer om 0,5 dl. Jordprovet våtsiktades och floterades enligt metod beskriven av Wasylikowa (1986). Det finare minerogena materialet samt förkolnade och färska växtrester dekanterades under kontinuerlig vattentillförsel och våtsiktades genom en maskvidd på 0,25 mm. Efter floteringen förvarades provet i vatten till dess de analyserades. Identifieringen av materialet skedde under ett stereomikroskop med 7-100 gångers förstoring.

Källkritiska aspekter

Provet är taget i en biologiskt aktiv markhorisont och innehöll färska (recenta) växtrester från markförna i form av rottrådar och färsk fröbank. Den provtagna jorden är att betrakta som påverkad av biologisk aktivitet (bioturbation), d.v.s. färskt biologiskt material har av marklevande organismer kontinuerligt förts ner och blandats med de äldre arkeologiska lämningarna. Därför är det rimligt att bara knyta förkolnat botaniskt material till den arkeologiska lämningen. De ickeförkolnade växtmakrofossil som hittades i proverna kan visserligen vara spår efter äldre växtsamhällen, men de kan inte särskiljas från de yngre växtresterna i den moderna fröbanken och där-

för har generellt ingen hänsyn till detta material tagits i tolkandet av de arkeologiska lämningarna, utan endast i tolkandet av de postdepositionella processer som påverkat lämningarna i efterhand.

Resultat och kommentar

Jordprovet från A 683 innehöll endast stora mängder fragmenterat träkol, ett fragment av en förkolnad kvist samt ett fragment av förkolnat granbarr. I härdar är detta ett vanligt resultat (även om de ibland också innehåller spår av matlagning eller annat). Förekomsten av granbarr avslöjar att lämningen inte gärna kan vara äldre mycket äldre än 2000 år, då granskogsbältet först nådde denna plats kring Kristi födelse. Det kan noteras att granbarr och ris sällan påträffas i härdar som använts för matlagning, och detta innehåll kan här tala för att härden haft ett annat syfte.

Jorden innehöll också en hel del humus. Förmodligen beror den dassliknande lukten vid utgrävningstillfället på att nedbrytning av organiskt material skett under syrefria förhållanden, varvid svavelväte frigjorts.

Referenser

Wasylikowa, K., 1986: Analysis of fossil fruits and seeds. I Berglund, B. E. (ed.): *Handbook of Holocene Palaeoecology and Palaeohydrology*. John Wiley & Sons Ltd. 571-590